

פברואר 2012

שם התזה: תפיסת זמן, תפקודים ניהוליים, התארגנות בזמן והשתתפות בקרב סטודנטים בעלי וללא לקות למידה.

מאת: נופר גרינבלט, בהנחיית פרופ' שרה רוזנבלום.

תקציר

עם הגיעו לאקדמיה, על הסטודנט להתמודד עם דרישות שונות ומורכבות בהן לא נתקל בעבר. בנוסף למטלות האקדמיות, עליו למלא מטלות הקשורות במשפחתו בעבודה ובחברה. על מנת שהסטודנט יעל את תפקודו במצבי החיים השונים, עליו לנצל את זמנו היטב (דהן, הדס-לידור ומלצר, 2006; דהן, הדס-לידור, מלצר ורויטמן, 2008) תוך שימוש ביכולות ומיומנויות התורמות לשימוש יעיל בזמן, כגון תפיסת זמן (Time Perception) והתארגנות בזמן (Temporal Organization) (Rosenblum, 2012). סטודנטים רבים בעלי לקות למידה מתמודדים עם קשיים משמעותיים בתפיסת זמן (דהן ועמיתותיה, 2008) והתארגנות בזמן (Vogel, 1989). הקשיים בתפיסת הזמן עשויים להיות קשורים לחוסרים בתפקודים ניהוליים (Ustun, 2007; Brown, 2009), אשר לפי חלק מהמחקרים מאפיינים לקויות למידה (רויטמן, 2009; Brosnan, Demetre, Hamill, Robson, Shepherd, Cody, 2002; Helland & Asbjornsen, 2000; Lazar & Frank, 1998). עם זאת, קיימות דעות שונות בנושא (Reiter, Tucha & Moores, Nicolson & Fawcett, 2003; Lange, 2005; Sluis, Jong & Leij, 2004), כך שלא ברור הקשר בין תפיסת זמן לבין תפקודים ניהוליים, ואם הם אכן מאפיינים של לקות למידה.

סיווג ה- "International Classification of Functioning, Disability and Health" (ICF) (World Health Organization- WHO, 2001) ומסמך "מרחב ותהליך העשייה המקצועית בריפוי בעיסוק בישראל" (מתע"מ) (ילון-חיימוביץ, זק"ש, ויינטראוב, נוטה, מזור ועמיתותיה, 2006) מהווים את המסגרת התיאורטית של מחקר זה. מקורות אלו מתייחסים להשלכות העשויות להיות ללקויות במבני ותפקודי גוף, המאפיינים מצב גופני כגון לקות למידה, על מעורבות והשתתפות במארג החיים. עם זאת, עדיין לא ברור האם לקות הלמידה אכן מתאפיינת בפגיעה בתפיסת זמן ותפקודים ניהוליים, וכיצד חוסרים אפשריים אלו משפיעים על התארגנות בזמן והשתתפות בתחומי העיסוק השונים.

מטרת המחקר: לבדוק האם קיימים הבדלים בין סטודנטים עם וללא לקות למידה ביכולת תפיסת זמן, תפקודים ניהוליים, התארגנות בזמן והשתתפות. כמו כן, האם קיימים קשרים בין התארגנות בזמן לבין יכולת תפיסת זמן, תפקודים ניהוליים והשתתפות, בקרב סטודנטים עם וללא לקות למידה.

השערות המחקר: (1) ימצאו הבדלים בין שתי קבוצות המחקר (סטודנטים בעלי לקות למידה וסטודנטים ללא לקות למידה), מבחינת מדדי יכולת תפיסת הזמן, תפקודים ניהוליים, מימדי התארגנות בזמן והשתתפות.

(2) ימצאו קשרים בתוך כל אחת מקבוצות המחקר בין מימדי ההתארגנות בזמן לבין מדדי יכולת תפיסת הזמן, תפקודים ניהוליים והשתתפות.

שיטה: אוכלוסיית המחקר: במחקר השתתפו 64 סטודנטים לתואר ראשון מאוניברסיטאות ומכללות להשכלה גבוהה בישראל בגילאי 20-30, שאותרו באמצעות דגימת נוחות. קבוצת המחקר כללה 31 סטודנטים בעלי אבחנה של לקות למידה אשר ניתנה על ידי גורם מוסמך וקבוצת הביקורת כללה 33 סטודנטים ללא אבחנה של לקות למידה, לפי דיווח עצמי. נערך מתאם בין קבוצת המחקר לקבוצת הביקורת בהתיחס למשתנים גיל ומגדר.

כלי המחקר: (1) שאלון פרטים אישיים, (2) פעילות להערכת תפיסת זמן, (3) Time Organization and Participation (TOPS) (Rosenblum, 2012) להערכת התארגנות בזמן, (4) Behavior Rating Inventory of Executive Function- Adult Version (BRIEF-A) (Roth, Isquith, & Gioia, 2005) להערכת תפקודים ניהוליים, (5) שאלון השתתפות (שרפי ורוזנבלום, בפיתוח). **הליך המחקר:** משתפי המחקר מילאו את השאלונים וביצעו את הפעילות להערכת תפיסת זמן לפי הסדר לעיל. ההשתתפות במחקר התבצעה באמצעות קישור אינטרנטי שאיפשר ביצוע עצמאי של המשימה לתפיסת זמן ומילוי אנונימי של השאלונים דרך המחשב.

ניתוח הנתונים: הבדלים בין קבוצות המחקר נבדקו באמצעות מבחני t ומבחני MANOVA. כמו כן, נערכו מבחן Mann-Whitney ומתאם Chi square לבדיקת הבדלים מובהקים נקודתיים. קשרים בתוך כל אחת מקבוצות המחקר נבדקו באמצעות מתאם Pearson. **תוצאות:** (1) נמצאו הבדלים מובהקים בין קבוצות המחקר ביכולת תפיסת זמן, תפקודים ניהוליים והתארגנות בזמן, כאשר סטודנטים בעלי לקויות למידה מתמודדים עם קשיים ביכולות אלו. לא נמצאו הבדלים מובהקים במידת השתתפות. עם זאת, נמצא הבדל מובהק בעמדות כלפי השתתפות, כאשר סטודנטים בעלי לקות למידה מעדיפים להימנע מהשתתפות בפעילויות יום יום אינסטרומנטאליות (Instrumental Activities of Daily Living- IADL) ופעילויות פנאי חברתי-תרבותי. בהתאם, נמצאו הבדלים מובהקים בעמדות הסטודנטים כלפי השתתפות במספר פעילויות מסוימות. (2) לא נמצאו קשרים מובהקים בין רוב ממדי התארגנות בזמן לבין יכולת תפיסת זמן. נמצאו קשרים מובהקים בין ממדי התארגנות בזמן לבין הציון הכללי של תפקודים ניהוליים, בכל אחת מקבוצות המחקר. נמצאו קשרים מובהקים בין קושי בהתארגנות בזמן עקב הסחות לבין ההשתתפות מצומצמת בפעילויות פנאי חברתי-תרבותי, ובין קושי להתארגן בזמן במצבים בהם חל שינוי בשגרה לבין השתתפות מצומצמת בפעילויות IADL.

מסקנות: ממצאי המחקר מעידים כי סטודנטים בעלי לקות למידה מתמודדים עם חוסרים בתפיסת זמן ותפקודים ניהוליים, קשיים בהתארגנות בזמן ועמדות שליליות כלפי השתתפות בתחומי עיסוק מסויימים. בכך, הם תומכים בהנחה עליה מושתתים סיווג ה- ICF (WHO, 2001) והמתע"מ (ילון- חיימוביץ ועמיתותיה, 2006), באשר להשלכות של לקויים בתפקודי גוף על פעילות והשתתפות במארג החיים. ממצאים אלו מסייעים להבנת השלכות לקות הלמידה על תפקודם והשתתפותם של סטודנטים בעלי לקות למידה. זיהוי מקור הקושי בתפקודים

ניהוליים כקשור ליכולות המטה-קוגניטיביות, במקביל לזיהוי הקשיים התפקודיים בהתארגנות בזמן,

מסייעים להכוונת ומיקוד ההערכה וההתערבות בריפוי בעיסוק בבוגרים בעלי לקויות למידה.